

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 10/2 2021 s. 551-562, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

“İSTER İSTEMEZ” İKİLEMESİ ÜZERİNE

Feyza TOKAT*

Geliş Tarihi: Ocak, 2021

Kabul Tarihi: Mayıs, 2021

Öz

Türkçede aynı fiile “-r/-Ar... -mAz” getirilerek yapılan ikilemeler; cümlede zaman zarfı göreviyle kullanılır ve cümleye asıl fiildeki hareketin, zarf-fiildeki hareketin hemen arkasından gerçekleştiği anlamını verir. Ancak *iste-* fiiline “-r/-Ar... -mAz” eki getirilerek yapılan *ister istemez* ikilemesi “zorunlu olarak; biraz mecbur olarak” anlamlarıyla “-r/-Ar... -mAz” eki ile yapılan diğer ikilemelerin tipik özelliklerini göstermez. *Gerek* ve *ister* kelimeleri bazı bağlamlarda yakın eş anlamlı kelimelerdir. Bu sebeple *gerek* kelimesi *ister* kelimesi ile, *gerek... gerek...* edatı *ister... ister...* edatı ile birbirlerinin yerine kullanılabilir. Türkçenin tarihî metinlerinde “ister istemez” anlamıyla durum zarfı olarak kullanılan *gerek gerekmez* ikilemesi bulunmaktadır. Çok işlek olarak kullanılmayan bu *gerek gerekmez* ikilemesi zamanla yerini *gerek* kelimesinin yakın eş anlamlısı olan *ister* kelimesi ile kurulmuş aynı yapıdaki *ister istemez* ikilemesine bırakmıştır. Bu durum *ister istemez* ikilemesinin aynı fiile “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil eki getirilerek yapılan diğer ikilemelerden anlam ve tür yönünden farklı olma sebebini açıklamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk Dili, ikileme, zarf-fiil, -r/Ar... -mAz eki, *ister istemez* zarf.

ON REDUPLICATION “İSTER İSTEMEZ”

Abstract

The reduplications in Turkish made by introducing “-r/-Ar... -mAz” to the same verb are used with the task of temporal adverb in the sentence and give the sentence the meaning that the movement in the actual verb occurs right after the movement in the gerundium. The reduplication *ister istemez* with the suffix “-r/-Ar... -mAz” to the verb *iste-* does not show the typical features of other reduplications made with the suffix “-r/-Ar... -mAz” with the meaning of “necessarily, out of hand; semi-voluntarily, somewhat compulsively”. The words *gerek* and *ister* are close near-synonym in some contexts. For this reason, the word *gerek* can be used interchangeably with the word *ister* and the preposition *gerek... gerek...* with the preposition *ister... ister...* In the historical manuscripts of Turkish, there is a reduplication of *gerek gerekmez*, which is used as an adverb of manner in the sense of “ister istemez”. The *gerek gerekmez* reduplication, which is not used very extensively, has been replaced by the same structure *ister istemez* reduplication, which is formed with the word *ister*, which is the close near-synonym of the word *gerek*. This situation explains the difference of *ister istemez* from other reduplications

* Doç. Dr.; Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ftokat@pau.edu.tr

made by adding gerundium suffix “-r/-Ar... -mAz” to the same verb in terms of meaning and type.

Keywords: Turkish language, reduplication, gerundium, -r/-Ar... -mAz suffix, *ister istemez* adverb.

Giriş

İkileme; anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi ya da anlamları birbirine yakın, karşıt veya sesleri birbirini andıran iki sözcüğün art arda kullanılmasıdır (Hatipoğlu, 1981, s. 9). Türkçede ikileme yapma yollarından biri zarf-fiil eklerinden yararlanmaktadır. “-r/-Ar... -mAz” eki de, ikileme yapan bir zarf-fiil ekidir. Aynı fiile “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil eki getirilerek yapılan ikilemeler cümlede zaman zarfı göreviyle kullanılır ve cümleye asıl fiildeki hareketin, zarf-fiildeki hareketin hemen arkasından gerçekleştiği anlamını verir.

Zarf-fiiller veya ikilemeler başlığı altında incelenen “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil eki ile ilgili olarak çeşitli kaynaklarda şu bilgiler verilmiştir:

Gencan, “-r/-Ar... -mAz” ekinin pekişik bir artçıl ulaç olduğunu belirtmiş ve *değdirir değdirmez, çalar çalmaz* örneklerini vermiştir (1971, s. 328).

Hatipoğlu “*Türk Dilinde İkileme*” kitabında “-r/-Ar... -mAz” ekini “Aynı Ortaçtan Kurulan İkileme” başlığı altında inceleyerek şu örnekleri vermiştir: *bilir bilmez, olur olmaz, der demez, gelir gelmez* (1981, s. 46).

Demircan, “*Türkçe İkilemenin Özüne Doğru*” başlıklı çalışmasında *açar açmaz* örneğinin tümcecik yapısında olduğunu (1990, s. 62) ve yine aynı ekle yapılan *gelir gelmez* örneğinde de kullanılan “-r/-Ar... -mAz” ekinin cümleye “an” anlamı kattığını belirtir (1990 s. 75). Ayrıca bu ekle yapılan *okur okumaz* örneğini “Eylemlerden Yapısal Eklerle Kurulan İkilemeler” başlığı altındaki “Eş Biçimli Yalın ya da Türemiş Eylemler” bölümünde ve “İlişkisel: Aynı Soneklerle Kurulan İkilemeler” başlığının “Olumlu-Olumsuz (veya)” altbaşlığı altında vermiştir (1990, s. 83-84).

Benhür, Türkiye Türkçesinde sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinin işlevlerini incelediği yüksek lisans çalışmasında “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil ekinin aynı fiilin kök veya gövdesine geniş zamanın olumlu ve olumsuz biçimlerinin getirilmesi ile yapıldığını ve ekin ünlü uyumuna uyduğunu belirtmiştir. Benhür’e göre “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil eki, anlam olarak -IncA zarf-fiil ekine benzemektedir ve bu ekler yardımcı hükmün gerçekleşmesinden hemen sonra esas hükmün gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini gösterir. Benhür; *döner dönmez, geçer geçmez* örneklerini verdikten sonra ekin *ol-* fiiliyle kullanıldığında bazen sıfat görevi gördüğünü de belirtir (1993, s. 80).

Tuncer; “*Türk Dilinde Zarf-fiiller*” başlıklı doktora tezinde bu eke Türkiye Türkçesinde isim-fiillere isim çekim eklerinin getirilmesiyle zarf-fiil işlevini üstlenmiş şekillerden biri olarak “-ar/-er, -ur/-ür, -r İsim-fiilinin Olumsuz Şekli ile Birlikte Kullanılan Zarf-fiil Fonksiyonu” başlığı altında yer vermiştir. Tuncer, bu ekin görevinin temel cümlelerin fiilinin zamanla kendilerini izlediğini ifade eden bir zaman zarfı olduğunu belirtmiş ve eki *açar açmaz, görür görmez çevirir çevirmez* ikilemeleri ile örneklendirmiştir (1996, s. 310).

Ediskun; Eski Türkçede “-r/-Ar... -mAz” ulacına rastlanmadığını, bu ulacın Anadolu Türkçesinin son çağlarında ortaya çıktığını belirtmiştir. Ona göre “-r/-Ar... -mAz” yapıyla ulaç bir

fiil kök ya da gövdesinin geniş zamanının olumlu olumsuz üçüncü tekil kişileri art arda getirilerek yapılır ve anlamca -Inca yapılı ulaçtan daha güçlüdür. Ediskun, bu ekin kullanımına örnek olarak *oturur oturmaz* örneğini verir ve “-r/-Ar... -mAz” ekiyle *olur olmaz kimseler...* örneğindeki gibi kalıplaşmış sıfat da üretilebildiğini belirtir (Ediskun, 1999, s. 260-261).

Gülsevin, Türkiye Türkçesinde birleşik zarf-fiilleri incelediği çalışmasında “-r/-Ar... -mAz” ekini aynı fiilin tekrarı ile yapılan birleşik zarf-fiil başlığı altında incelemiş ve *duyar duymaz, görür görmez* örneklerini vermiştir (2001, s. 133).

Aksan; ilişkisel ikilemelerin zaman kavramı ile kurduğu ilişkiyi incelediği çalışmasında “-r/-Ar... -mAz” ekinde olumlu-olumsuz eylemin ikileme biçiminde kalıplaştığını ve üçüncü kişi olarak kullanılan bu anlatımda temel tümcedeki eylemin gerçekleşme zamanının yan tümcede sunulan eylemin hemen ardından ona ardışık yapıldığını belirtmiş ve *ayrılır ayrılmaz, iner inmez, varır varmaz, oturur oturmaz, durur durmaz, çalar çalmaz* örneklerini vermiştir (2001, s. 119).

Korkmaz, -r (-Ar, -Ir/-Ur) ekleriyle kurulan geniş zaman ad-fiilinin olumlu ve olumsuz türlerinin arka arkaya getirilmesiyle kurulan bu zarf-fiilin Oğuz ve Kıpçak lehçelerine özgü bir şekil olarak, Türkiye Türkçesindeki kullanılışının çok yaygın olduğunu belirtir. Ona göre bu ekin asıl fiildeki hareketin, zarf-fiildeki hareketin hemen arkasından gerçekleştiğini bildiren bir işlevi vardır ve bu zarf-fiildeki zaman işlevi -DIktA ve -Inca /-UncA ekli zarf-fiillerininkinden daha güçlüdür. Korkmaz, asıl fiilin gösterdiği hareketin gerçekleşmesine zamanda çabukluk ifadesiyle bağlanan bu ek için *atlar atlamaz, basar basmaz, biter bitmez, geçer geçmez, döner dönmez, okur okumaz* örneklerini vermiştir (2009, s. 1036).

Hünerli; Oğuz grubu Türk lehçelerindeki zarf-fiilleri incelediği doktora tezinde “-r/-Ar... -mAz” ekini “Farklı Yapıdaki (Karmaşık) Zarf-Fiillik Yapılar” başlığı altında değerlendirmiş ve ekin ana cümlelerin yüklemine zaman bildirme (gecikmesiz zamandaşlık) işleviyle bağlanan zarf-fiiller yapmak ve ana cümlelerin yüklemine “-madan, -mayarak” anlamında karşılıksız gerçekleştirme bildirmek üzere iki işlevinin olduğunu belirtmiştir (2012, s. 938-940).

“...-r/-Ar... -mAz” eki ile ilgili en kapsamlı çalışmayı yapan Sev, “...-r/-Ar...-mAz Zarf-Fiil Ekinin Kalıplaşmış Kullanımları” başlıklı makalesinde bu ekin işleyişi ile ekin Türkiye Türkçesinde, çağdaş Türk lehçelerinde ve Anadolu ağızlarında kullanılış özellikleri üzerinde durmuştur. Sev, “...-r/-Ar... -mAz” eki ile bilgileri şu şekilde özetlemiştir:

1. -r/-Ar...-mAz; olumlu (-r/-Ar) ve olumsuz (-mAz) geniş zaman eklerinin üçüncü tekil şahıslarının art arda eklenmesiyle oluşturulmuş bir zarf-fiil ekidir.
2. Ek, -DIktA ve -Inca zarf fiil eklerine anlamca yakın olmakla birlikte onlardan daha güçlüdür.
3. Ek, zamanda çabukluk ifadesiyle asıl fiile bağlanır. Kendisinden sonra hemen, birdenbire zarfları kullanılınca anlamı daha da pekişir.
4. -r/-Ar...-mAz; aslında yalın durumdaki -r/-Ar, olumlu ve -mAz olumsuz sıfat-fiillerinin aynı fiilde art arda tekrarlanmasından oluşmuştur.
5. Ek, bu şekilde kalıplaşmış sıfat olarak da kullanılır. Buna en güzel örnek *olur olmaz* sıfatıdır.
6. *Olur olmaz* kullanımı yönelme hâli ekini alarak yerine göre isim olarak kullanılır.

7. Yine aynı grup, zarf görevinde kullanılır.
8. Bütün kullanımlarda da *olur olmaz* yapısı anlam kaymasına uğrayarak “rastgele, sıradan, önemsiz ve yersiz” anlamlarını taşır.
9. -r/-Ar...-mAz ekiyle elde edilen tüm yapılar ikileme şeklinde nitelenebilir (2006, s. 113).

“İster İstemez” ikilemesi

Türkiye Türkçesinde *ister istemez* ikilemesi *iste-* fiiline “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil eki getirilerek oluşturulmuştur. Ancak bu ikileme cümlede zaman zarfı olarak görev yapmaz ve asıl fiildeki hareketin, zarf-fiildeki hareketin hemen arkasından gerçekleştiğini bildiren bir anlam taşımaz. Bu sebeple *ister istemez* ikilemesi; ne anlam olarak ne de zarf çeşidi olarak “-r/-Ar... -mAz” eki ile yapılan diğer ikilemelerin tipik özelliklerini göstermez.

İster istemez ikilemesi, cümlede “zorunlu olarak, elinde olmadan; yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak” anlamlarıyla durum zarfı olarak görev yapar:

“Soruyu okuyunca, ister istemez düşünüp kaldım.” - Adalet Ağaoğlu

“Kem dedik, küm dedik, olmadı, ister istemez sahneyi boyladık.” - Bedri Rahmi Eyüboğlu (WEB-1)

İkilemeler ve “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil eki ile ilgili yapılan çalışmalarda *ister istemez* ikilemesi ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:

Hatipoğlu, “*Türk Dilinde İkileme*” kitabının “Aynı Ortaçtan Kurulan İkileme” başlığı altında *ister istemez* ikilemesini örnek olarak vermemiş, ancak kitabının sonunda yer alan “İkileme Sözlüğü”nde *ister istemez* ikilemesine yer vermiştir (1981, s. 103).

Ağakay, “*Türkçede Kelime Koşmaları*” adlı çalışmasında koşmaların (ikilemelerin) diziliş ilkelerinden biri olumlu, biri olumsuz iki koşuk (birbirine koşulan kelimelerin her biri) karşılaştığında olumlusu başa geçer kuralı için *ister istemez* örneğini vermiştir (1954, s. 101).

Benhür, “-r/-Ar... -mAz” zarf fiil ekinin *iste-* fiiliyle kullanıldığında bazen esas hükmün istenmese bile gerçekleştiğini ya da gerçekleşeceğini anlatacağını belirtmiş ve şu örnekleri vermiştir:

“Sabiha içini çekiyor:

“...Şimdi, *ister istemez*, seni düşünüyorum.Sabahları kalkıyorum, seni. Akşam pencereden bakıyorum. Adamın birini sana benzetiyorum. Başka her şeyi unuttum (Atilla İlhan, *Zenciler Birbirine Benzemez*, s. 81).

Rahmi Kaymakam beyin ısrarı da eklenince, *ister istemez* gitti ve müfettişi, onun yanında oturarak dinledi.” (Tarık Buğra, *Yağmur Beklerken*, s. 164; 1993, s. 81).

Sev, “...-r/-Ar... -mAz” ekinin Türkiye Türkçesindeki farklı bir kullanımının Türkçe Sözlük’te madde başı olarak yer alan *ister istemez* zarfı olduğunu belirterek şu bilgileri vermiştir:

İster istemez kelime grubu cümlede zarf görevinde kullanılır. Bu özelliği ile *ister istemez* zarfı da, *olur olmaz* zarfı gibi, kalıplaşmış, anlam kaymasına uğramıştır. Sadece zarf olabilen bu grup, *olur olmaz* grubu gibi, sıfat hatta isim görevinde

kullanılamaz. Ancak, bu yapının yukarıda değinilen herhangi bir kullanımına gramer kitaplarında rastlanmamıştır. Araştırmacılarımızca “...-r/-Ar... -mAz” eki anlatılırken, ekin diğer işleyişlerine değinilirken *ister istemez* kullanımına yer verilmemiştir. Biz, “...-r/-Ar... -mAz” ekinin, sözkonusu gruptaki bu özelliğinin ve kullanımının bilinmesinin Türk grameri için gerekli olduğunu düşünüyoruz (2006, s. 117).

Akyalçın, “*Türkçe İkilemeler Sözlüğü*” kitabının açıklamalar bölümünde “-r/-Ar... -mAz” ekinin hemen hemen bütün eylemlerle kullanılabileceğini bu sebeple *yanar yanmaz, aşar aşmaz* gibi benzer özelliklerdeki yapıların çalışmaya alınmadığını ancak aynı ek ve aynı yapıda kurulan ama anlamsal olarak yukarıdaki örneklerden farklılıklar gösteren *ister istemez* ve *bilir bilmez* gibi yapıların elden geldiğince çalışmaya yansıtılmaya çalışıldığını belirtmiş ve *ister istemez* ikilemesi ile ilgili olarak da şu açıklamayı yapmıştır:

ister istemez Elinde olmadan, zorunlu olarak. (Hemen istediği o anda gibi bir anlam söz konusu değildir.)

Bunu atlamış olmamız *ister istemez* gerdi beni. (Tuna Kiremitçi, *Git Kendini Çok Sevdirmeden*, s. 44; 2007, s. 17).

Korkmaz, “Sıfat-Fiil Grubu Biçimindeki Zarflar” başlığı altında *ister istemez* ikilemesinin geçtiği şu örneği vermiştir: “Fakat o katı elleriyle benim pomat kokan yüzüklü elimi öyle bir sıktı ki, *ister istemez* vilâyetli yeğenin yüzüne gözlerimi açarak bakmağa mecbur oldum” (2009, s. 482).

Hünerli, “-r/-Ar... -mAz” zarf-fiil ekinin bir işlevinin de ana cümlelerin yüklemine, “-madan, -mayarak” anlamında karşılıksız gerçekleştirme bildirme olduğunu söyler ve bu işlevi Oğuz grubu Türk lehçelerinde *ister istemez* ikilemesinin geçtiği metinlerden örnekendirir (2012, s. 940).

İkilemeler ve zarf-fiiller ile ilgili yapılan çalışmalarda *ister istemez* ikilemesine ya hiç yer verilmediği ya da sadece örnek düzeyinde yer verildiği görülmektedir. Benhür (1993), Sev (2006), Akyalçın (2007) ve Hünerli (2012); *ister istemez*’in anlam farkını belirtmiş; ancak onlar da bu anlam farkının sebebini açıklamamışlardır. Bu çalışmada *ister istemez* ikilemesinin hem anlam hem de zarf çeşidi olarak “-r/-Ar... -mAz” eki ile yapılan diğer ikilemelerden farklı olma sebebi üzerinde durulacaktır.

“*ister istemez*” ikilemesini, aynı fiile getirilen ve “-r/-Ar... -mAz” ekleriyle yapılan cümleye zaman, çabukluk anlamı katan diğer zarflardan ayıran özelliği *iste-* fiili ile ilgili olmalıdır.

Karaağaç “Eş Yazılılık, Eş Seslilik ve Çok Anlamlılık” başlıklı yazısında *iste-* fiili ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

Türkçe Sözlük’te “İstemek(-i): 1.İstek duymak, arzulamak; 2.(-den, -i) Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek; 3.(-i) Görmek istediğini bildirmek; 4.Gerek olmak; 5.Evlenmek dileğinde bulunmak.” şeklinde anlamlandırılan *iste-* fiili, tarihî Türk şivelerinden günümüz Batı Türkçesine geçerken, önce düzensiz bir ses değişimiyle ve tamamen anlam dallanmasının baskısıyla konsonantlarını sedasızlaştırmış, daha sonra da “izlemek, takip etmek” olan eski anlam alanının bölünmesiyle ortaya çıkmış çeşitli anlamlara ve nihayet son yüzyıllarda da bugünkü anlamına kavuşmuştur. Kelimenin Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü’nde, “İstemek: 1.Aramak, araştırmak; 2.Beklemek, gözetmek, kollamak;

3.Sormak, tahkik etmek” şeklinde, “istemek” ile komşu olan çeşitli kavramları karşılması da onun Batı Türkçesindeki “istemek” anlamına işaret oluşunun oldukça yeni devirlere rastladığını göstermektedir” (2017, s. 79).

Türkçe Sözlük'te *iste-* fiilinin anlamlarından biri “gerek olmak”tır ve *iste-* fiilinin “(-i) gerek olmak” anlamı için “Yurdun ilerlemesi için çok çalışmak ister.” örneği verilmiştir (WEB-2).

Kubbealtı Lugatı'nda da bu anlamla ilgili olarak:

1.Gerekli kılmak, icap ettirmek; gerekli olmak: “Bu oda iki koltuk daha ister.” “Bu iş daha çok para ister.” 2.Gerekmek, gerekli olmak, lazım gelmek: “Bu evi tamir ettirmeye dünyanın parası ister.” “Gideceğimiz yollardan dolaşmaya üç dört saat ister (Namık Kemal)”. anlamları ve örnekleri verilmiştir (WEB-3).

Eş anlamlı olarak kabul edilen kelimelerin bütün bağlamlarda birbirinin yerini tutması beklenemez. Aksan, dildeki eş anlamlılar arasında çok nadir görülen ve bütün bağlamlarda birbirinin yerini tutan bu tip “tam eş anlamlı” kelimeler için Türkiye Türkçesinde *yollamak* ve *göndermek* kelimelerini örnek vermiştir (Aksan, 2009, s. 78-79).

Cruse, eş anlamlılığı (synonymy); mutlak eş anlamlılık (absolute synonymy), önermesel eş anlamlılık (propositional synonymy) ve yakın eş anlamlılık (near-synonymy) olmak üzere üçe ayırır (2000, s. 156-160). Bunlardan yakın eş anlamlılık, anlamları nispeten yakın olan sözcüklerin durumunu ifade eder. Ancak bu yakınlığın belli belirsiz alt sınırları vardır. Sözlüklerde açıklama/tanımlama amaçlı kullanılan yakın anlamlı sözcükler bu türe girer (Akçataş ve Arı, 2018, s. 66).

Günay, bu durumu “ortak altanlamlılık” olarak tanımlamış ve şöyle açıklamıştır:

Aynı bağlam içinde birinin yerine diğerini koyabilecek sözcükler arasında ortak altanlamlılık vardır. Ortak altanlamlılık sözcüğü bir başkasıyla değiştirmeye ve bu değiştirim sözcüklerin anlamsal eşdeğerliğini ortaya koymaya yarar. Bu eşdeğerlik için de şu türden açıklama biçimleri kullanılabilir: ... anlamına gelir, ...ın eş anlamlısıdır, başka bir deyişle..., başka bir söyleyişle, bir başka deyişle, bir tür ...dır, bu ... ile aynı şeydir, bu ...dır, ya da, yaklaşık ... anlamına gelir, yani vb. (2007, s. 165).

Bu tanımlamalara ve açıklamalara göre Türkçede *gerek* ve *ister* kelimelerinin yakın eş anlamlı/ortak altanlamlı olduğunu söyleyebilmek için bazı bağlamlarda bu kelimelerin birbirinin yerine geçebiliyor olması gerekmektedir.

Hacıeminoğlu “*Türk Dilinde Edatlar*” adlı kitabının “Karşılaştırma- Denkleştirme Edatları” başlığı altında Karahanlı, Harezmi, Kıpçak sahasında ve Batı Türkçesi Dönemi'nde kullanılan *kerek... kerek.../gerek... gerek... edatının anlamı için “ister... ister..., hem...hem...” edatlarını, Batı Türkçesi dönemine ait ister... ister... edatının anlamı için de “gerek... gerek...” edatını vermiştir (1992, s. 264).*

Tietze *gerek... gerek... edatı için “ister...ister” anlamını vermiştir (2009, s. 134). Bu örnekler gerek... gerek... ile ister... ister...’in birbirleri yerine sözlüklerde açıklama ve tanımlama amaçlı kullanıldığını ve bu iki sözcüğün bazı bağlamlarda anlamsal eşdeğerliğini göstermektedir.*

Sarı; “Türkiye Türkçesinde Sözcük Türlerinin Eşzamanlı Değişikliğe Uğraması” başlıklı makalesinde *iste-* fiilinin geniş zaman üçüncü tekil şahıs ekiyle çekimlenmiş *ister* kelimesinin bağlaç olarak kullanımına örnekler vererek *ister... ister...* yapısına çok benzeyen

gerek... gerek... biçiminin de aslında anlamlı bir kelimeye bağlaç görevinin yüklenmesiyle elde edildiğini belirtmiştir (2001, s. 231-232).

Yapılan çalışmalarda Türkçe tarihî metinlerde tek başına veya bir yapı içinde kullanılan *kerek/kerek-* kelimeleri Türkiye Türkçesine “*ister/iste-*” kelimeleri ile aktarılmıştır:

İsizlik bile erse beglik manga/ Kerekmez bu beglik kodur men sang: *Beylik bana kötülük ile birlikte gelecekse, istemem; o beylik senin olsun* (KB, 925; Korkmaz, 2007, s. 27).

Kerek dünya işi kerek ‘ukbi tut/ Sakış birle adra tutar bilge büt: *İster dünya işi olsun isterse de ahiret (iş), bilge kişi bunları hesap ederek birbirinden ayırır. Buna inan.* (KB, 4383; Nalbant, 2006, s. 143).

Kerek erse bay bol kerek yok çığ/ Tiriglikni yir bu keçer yıl kün ay: *İster zengin ol, ister yoksul ve fakir, her geçen yıl, ay ve gün hayatı kemirmektedir* (KB, 4819; Bayraktar, 2014, s. 41).

Bu örnekler Batı Türkçesinde *gerek* ve *ister* kelimelerinin bazı bağlamlarda yakın eş anlamlı/ortak altanamlı olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Ama yine de bu yakın eş/ortak altanamlılığın *gerek* kelimesinin ve *ister* kelimesinin her kullanımında değil; bazı bağlamlarda kullanımında ortaya çıktığı unutulmamalıdır.

Batı Türkçesinin son yüzyıllarında bugünkü anlamını kazanan *iste-* kelimesi ve onun tür ve anlam değişikliğine uğramış *ister* şekli ile Eski Türkçeden beri Türkçede var olan *kergek* kelimesi ve onun tür ve anlam değişikliğine uğramış *gerek* şeklinin belli dönemlerinde belli bağlamlarda anlam alanları kesişmiştir. Bu sebeple bazı bağlamlarda *gerek* kelimesi *ister*, *gerek... gerek... edatı ister... ister... edatı* ile benzer kullanım alanlarına sahip olmuş ve birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Başka bir örnekte ise *ister* kelimesi *gerek* kelimesinin yerine geçmiş ve *gerek* kelimesinin buradaki kullanım alanını tamamen ortadan kaldırmıştır.

Cümlede durum zarfı olarak kullanılan ve *gerek* kelimesinin hem tür hem de anlam olarak zaman içinde büyük değişikliğine örnek olarak gösterilebilecek yapılardan biri *gerek gerekmez* ikilemesidir. Tarama Sözlüğü’nde *gerek gerekmez (gerek ise gerekmez ise)* sözlükbiriminde “*ister istemez*” anlamı ve şu örnekler verilmiştir (1996, s. 1661):

Gerek gerekmez sana alıvereyim (Anter. XIV.550).

Gerek gerekmez bana kızı vere (Anter. XIV.42).

Şeytan, Resûl heybetinden korktu, *gerek ise gerekmez ise* turdu (Tuh.Le.XV. 214).

Tarama Sözlüğü’nde *gerek ise gerekmez ise* sözlükbiriminde ise *gerek gerekmez* sözlükbirimine gönderme yapılmıştır (1996, 1661).

Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı’nda, *gerek gerekmez* sözlükbiriminde *gerekse gerekmezse* sözlükbirimine gönderme yapılmış ve örnek verilmemiş; *gerekse gerekmezse* sözlükbiriminde ise “*ister istemez*” anlamı ve “*Beglerine dağı gerek gerekmez süci vârdı, ni‘metler bağışladı.*” örneği verilmiştir (Tietze, 2009, s. 134-135).

Gerek gerekmez ikilemesinin kullanıldığı metin örneklerinden bazıları şunlardır:

Geldiler beni *gerekse gerekmezse* göturdiler (162a/12-13) (Aydın, 2005, s. 116).

şöyle gûyâ olur ki *gerek gerekmez* sûfî-i sad-sâle kanuna uyup her nefesde semâ’a girüp... (Musalı, 2015, s. 219).

ve cebbârları gerek gerekmez kendüye muṭî' ve musahḥar eyledi (388b/14) (Güler, 2020, s. 53).

Gılānuñ pādīşāsı Melik Aḥmed şeyḥ ilen bir i'tikâdı var êdi ve mürîd olmuş êdi soñra mürted olup şeyḥüñ mürîdleri *gerek gerekmez* özge pîrlerüñ yanına apartdurur êdi: *Geylân'ın padişahı Melik Ahmed şeyhe inanırdı ve (onun) mürîd(i) olmuş idi sonra İslam dininden dönüp şeyhin müritleri(ni) ister istemez başka pîrlerin yanına gönderirdi* (78a/4-6; Tokat, 2018, s. 186).

Bu Muhammed Şāyyād dēdi meni daḥı Mışır memleketine *gerek gerekmez* apardılar ve men Şeyḥ Zāhidüñ mürîdi ve tevbe-kârı êdim: *Bu Muhammed Sāyyād dedi: "Beni de Mısır memleketine ister istemez gönderdiler ve ben Şeyh Zāhid'in müridi ve tövbekârı idim"* (88a/15-16; Tokat, 2018, s. 205-206)

Şeyḥ Şafiyeddîn (k.a.s.) buyurur bileñizce ekmekleri kamu dēñize bıraḥıñız dēñizüñ cānavarları için ve azuḳdan ötrü ḳayıрмаñız ki men 'ıvaż vērürem tā bu dēñizüñ tūfānından ḳurtulasıñız men fî'l-ḥāl baş ḳaldurup bu sözi cemā'ate dēdim soñra *gerek gerekmez* ekmekleri dēñize tökdiler sā'atde ol mevc ile tūfān ber-ṭaraf oldu: *Şeyh Saḳiyeddîn buyurur: "Beraberinizdeki ekmekleri(n) hepsini denizin canlıları (hayvanları) için denize bırakınız ve azık sebebiyle endişelenmeyin ki ben bedelini (karşılığımı) veririm ta bu denizin tufanından kurtulursunuz."* Ben hemen baş(ımı) kaldırıp bu sözü topluluğa dedim sonra *ister istemez ekmekleri denize döktüler, o anda o dalga ile tufan etksiz oldu* (118b/11-15; Tokat, 2018, s. 263-264)

gerek gerekmez nā-çārlik ilen ayağa ḳalḥup elüme bir degnek alup āheste āheste ḥazret-i şeyḥüñ (k.a.s.) ḥidmetine vardum: *İster istemez çaresizlik ile ayağa kalkıp bir deḡnek alıp yavaş yavaş Hazret-i Şeyh'in hizmetine vardım* (138a/10-11; Tokat, 2018, s. 301):

'Abdullāha dēdi hey sen munı edemezsen amā dervīşlerüñ himmeti ilen senüñ bitün mālūñ azca azca *gerek gerekmez* alsunlar ve soñ ucı bu küçüçük el ilen helāk olasan: Abdullah'a dedi: *"Hey sen bunu edemezsiniz ama dervişlerin himmeti ile senin bütün malın(i) az az ister istemez alsınlar ve nihayet bu küçüçük el ile helak olasın"* (149b/16-18; Tokat, 2018, s. 322).

Abdullāhuñ aḥvālî soñ ucı bir yere yetdi kim mälları işkence zarbı ilen aldılar ve her nestesi ki var êdi *gerek gerekmez* elinden ḳapdılar ve eyle yoḥsul oldu ki dilencilige dūşdi: *Abdullah'ın hâli sonunda öyle bir yere yetti ki malları(ni) işkence ile aldılar ve olan her şeyini ister istemez elinden kapdılar ve öyle yoksul oldu ki dilencilige dūştü* (150a/1-3; Tokat, 2018, s. 322).

Alī Paşanuñ ḥātırına bu ma'nā ḥoş gelmedi ve *gerek gerekmez* Sultāniyyeye degin vardı: *Ali Paşa'nın hatırına bu mana hoş gelmedi ve ister istemez Sultāniyye'ye kadar vardı* (173b/2-3; Tokat, 2018, s. 365).

ṭarīḳatuñ ta'zîri oldur ki nefsine ḥadd tāziyānesi ura ve *gerek gerekmez* nefse riyyāzet buyura tā taḳlidden taḥḳîke yete: *Tarikatın azarı odur ki nefsine had kırbacı vura ve ister istemez nefse perhiz buyura* (195a/13-14; Tokat, 2018, s. 407).

Pire Muhammed menüm ḥālümden ḥaber-dār olup meni mübālağa ilen *gerek gerekmez* ḥazret-i şeyḥüñ ḳulluḡına varmaḡına teklîf êder êdi men gitmekde kāhillik êderdüm: *Pire Muhammed benim hâlimden haberdâr olup bana aşırılık ile ister istemez Hazret-i Şeyh'in kulluḡuna varmayı teklif ederdi ben gitmekte tembellik ederdim* (327a/17-19; Tokat, 2018, s. 632).

hazret-i şeyhün yolu ol yana zarüret ilen düşmiş édi aşhâb *gerek gerekmez* şeyhün (k.a.s.) hizmetinde varmek gerek édiler: *Hazret-i Şeyh'in yolu o yana mecburen düşmüş idi müritleri ister istemez şeyhin hizmetine varmalıydılar* (332b/16-18; Tokat, 2018, s. 640).

Emîr Çobân baħdı hazret-i şeyhi (k.s.) gördi kim gelüp *gerek gerekmez* leşkerimizi dönderüp Emîr Çobânnuñ cilovın dutup beriye çekdi: *Emir Çoban baktı Hazret-i Şeyh'i gördü ki gelip ister istemez ordumuzu döndürüp Emir Çoban'ın dizginini tutup beriye çekti* (349a/17-18; Tokat, 2018, s. 663).

dédiler ey Hân nereye gidersen Pâdişâh Özbek dèdi siz görmezsiñiz bu yaşıl donlu atluuy kim meni *gerek gerekmez* sürer: *Dediler:- Ey Han, nereye gidersin? Padişah Özbek dedi: "Siz görmezsiniz bu yeşil giysili atlıuy ki beni ister istemez sürer (yürütür)"* (368b/16-17; Tokat, 2018, s. 692).

çün ölümün şerbeti cemî' maħlûkât *gerek gerekmez* içmelüdür: *Çünkü ölümün şerbeti(ni) bütün yaratılmışlar ister istemez içmelidir* (429a/3-4; Tokat, 2018, s. 782).

men hazret-i şeyhi vâkı'ada gördüm kim buyurdi yoluñız sağ koldadur sol kıla gitmeyiñiz ğacırçı kabûl eylemez édi soñ ucı *gerek gerekmez* sağ kıla meyl édüp hazret-i şeyhün işareti ile himmeti bereketi bile bir pâre yol kim vardük: *Ben Hazret-i Şeyhi rüyada gördüm ki buyurdu: "Yolunuz sağ taraftadır, sol tarafa gitmeyiniz." Kılavuz kabul etmez idi. Sonunda ister istemez sağ tarafa meyledip hazret-i şeyhin işareti ile himmeti(nin) bereketi ile birlikte bir parça yol ki vardık* (446a/1-4; Tokat, 2018, s. 808).

baluñ aruları ol kıadar ğalaba étdiler kim anlaruñ iki gözleri ile göñleklerine girüp sançmağa durdılar ve arular ol leşkeri *gerek gerekmez* ol kendden kaçurdılar: *Balıñ aruları o kadar çok oldular ki onların iki gözleri ile gömleklerine girip sokmaya başladılar ve arular orduyu ister istemez o köyden kaçurdılar* (487a/4-7; Tokat, 2018, s. 870).

Sonuç

iste- fiiline “-r/-Ar... -mAz” eki getirilerek yapılan *ister istemez* ikilemesi “zorunlu olarak, elinde olmadan; yarı gönüllü olarak, biraz mecbur olarak” anlamlarıyla “-r/-Ar... -mAz” eki ile yapılan diĝer ikilemelerin tipik özelliklerini göstermez.

Türkiye Türkçesinde *iste-* fiilinin anlamlarının biri de “gerek olmak” tır. *Gerek* ve *ister* kelimeleri, bazı bağlamlarda yakın eş anlamlı/ortak altanamlı kelimelerdir. Eski Türkçeden beri Türkçede var olan *kergek* kelimesinin tür ve anlam deĝişikliğine uğramış şekli olan *gerek* kelimesi ile, Batı Türkçesinin son yüzyıllarında bugünkü anlamına kavuşan *ister* kelimesinin bazı bağlamlarda anlam alanları kesişmiştir. Bu sebeple *gerek* kelimesi *ister*, *gerek... gerek... edatı ister... ister... edatı* ile benzer kullanım alanlarına sahiptir ve birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Aynı şekilde Türkçenin tarihî metinlerinde “*ister istemez*” anlamıyla durum zarfı olarak kullanılan *gerek gerekmez* ikilemesi ile Batı Türkçesinde *ister istemez* ikilemesi aynı anlam ve yapıdadır. Kullanıldığı dönemde bile çok işlek olmayan *gerek gerekmez* ikilemesi zamanla unutulmuş, yerini *gerek* kelimesinin yakın eş anlamlısı/ortak alt anlamlısı olan *ister* kelimesi ile kurulmuş aynı yapıdaki *ister istemez* ikilemesine bırakmıştır. Bu da *ister istemez* ikilemesinin aynı fiile “-r/-Ar... -mAz” getirilerek yapılan ve cümlede zaman zarfı göreviyle kullanılan diĝer ikilemelerden anlam ve tür yönünden farklı olma sebebini açıklamaktadır.

Kaynaklar

- Ağakay, M. A. (1954). Türkçede kelime koşmaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, Ankara: TDK Yayınları, 97-104.
- Akçataş, A. ve Arı, E. (2018). Anlambilimin eşanlamlılık sorunu. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 60-84.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim- anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayın Evi.
- Aksan, Y. (2001). Türkçede zaman anlatımı ve kimi ikileme yapıları. *XV. Dilbilim Kurultayı 24-25 Mayıs*, 115-122.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe ikilemeler sözlüğü- tanıklı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydın, H. (2005). *Tezkiretü'l- Evliya tercümesi (giriş-metin-dizin) 103b-207a*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, F. S. (2014). Kutadgu Bilig'de üçlemeler, dörtlemeler ve başlemeler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(2), 29-53.
- Benhür, M. H. (1993). *Türkiye Türkçesinde sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinin fonksiyonları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cruse, D. A. (2000), *Meaning in language (an introduction to semantics and pragmatics)*. New York: Oxford University Press.
- Demircan, Ö. (1990). Türkçe ikilemenin özüne doğru. *Dilbilim*, IX, 61-92.
- Ediskun, H. (1999). *Türk dilbilgisi sesbilgisi- biçimbilgisi- cümlebilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gencan, T. N. (1971). *Dilbilgisi*. İstanbul: Fen Fakültesi (Döner Sermaye) Basımevi.
- Güler, M. İ. (2020). Kıssa-i Anter: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki el yazması nüshaların tanıtımı ve değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(1), 48-79.
- Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesinde birleşik zarf-fiiller. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt II, Sayı 2*, 125-143.
- Günay, V. D. (2007). *Sözcükbilime giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk dilinde edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Hünerli, B. (2012). *Oğuz grubu Türk lehçelerinde zarf-fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaağaç, G. (2017). *Dil tarih ve insan*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Korkmaz, F. (2007). *Batı Türkçesinde tür değiştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri: (şekil bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Musalı, V. (2015). Tezkirecilerin kaleminden Tokatlı şairler. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, 25-26 Eylül 2014 Bildiriler Cilt 3, Tokat, 215-226.
- Nalbant, M. V. (2006). Türkçede tarihî Türk dili alanında fonksiyon değiştirmeye bir örnek: tut-fiili. *bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 137-148.

- Sarı, M. (2001). Türkiye Türkçesinde sözcük türlerinin eşzamanlı değişikliğe uğraması. *Türkoloji Dergisi*, XIV, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği Yayını: 2, Ankara, 229-238.
- Sev, G. (2006). ...-r/-Ar...-mAz zarf-fiil ekinin kalıplaşmış kullanımları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 110-118.
- Tarama Sözlüğü III* (1996). Ankara: TDK Yayınları.
- Tietze, A. (2009). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lughatı*. 2. Cilt, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Tokat, F. (2018). *Tezkire-i Şeyh Safî Cilt I*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tuncer, H. (1996). *Türk dilinde zarf-fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WEB-1 <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim:08.11.2020]
- WEB-2 <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim:08.11.2020]
- WEB-3 <http://lugatim.com/s/iste-> [Erişim:08.11.2020]

Extended Abstract

Repeating the same word, using two words with similar or opposite meanings, or two words with resembling sounds for the purpose of increasing the power of expression, reinforcing the meaning and enriching the concept is called reduplication. One of the ways to make reduplications in Turkish is to make use of gerundium suffixes. The “-r/-Ar... -mAz” suffix is also a gerundium suffix that makes reduplication. The reduplications made by adding “-r/-Ar... -mAz” gerundium suffix to the same verb are used as temporal adverb in the sentence and give the sentence the meaning that the movement in the actual verb occurs right after the movement in the gerundium.

In Turkey Turkish, *ister istemez* reduplication is formed by adding the gerundium suffix “-r/-Ar... -mAz” to the verb *iste-*. However, this reduplication does not serve as a temporal adverb in the sentence, and it does not mean that the movement in the actual verb takes place immediately after the movement in the gerundium. Thus, the *ister istemez* reduplication does not show the typical features of other reduplications made with the suffix “-r /-Ar ... -mAz”, both in terms of meaning and as a type of adverb. The *ister istemez* reduplication serves as a case-adverb in the sentence, meaning “inevitably, in spite of oneself; semi-voluntarily, somewhat compulsorily”:

In most of the studies on reduplications and gerundiums, these different features of the *ister istemez* reduplication are either not included at all, or only given at the level of use cases.

As can be seen, only Benhür (1993), Sev (2006), Akyalçın (2007) and Hünerli (2012) have stated the meaning difference of *ister istemez*; however, they also did not explain the reason for this difference in meaning. In our study, the reason why the *ister istemez* reduplication differs from other reduplications with the “-r/-Ar... -mAz” suffix will be emphasized, both in terms of meaning and type of adverb.

One of the meanings of the verb *iste-* in the Turkish Dictionary is “to be necessary” and for the meaning of the verb *iste-* “(-i) necessary for something”. The meanings of the word *iste-* in the Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü “1. Search, research; 2. Wait, watch over, watch; 3. Ask, investigate” shows that its signification of “to want” in Western Turkish has come across quite recently.

Words accepted as synonyms cannot be expected to replace each other in all contexts. In order to be able to say that the words *gerek* and *ister* in Turkish have near-synonyms/common-submeanings, these words should be interchangeable in some contexts.

Hacıeminoğlu gave the preposition “*ister... ister...*” for the meaning of the preposition *kerek... kerek.../gerek... gerek...* used in the Karahanlı, Harezmi, Kıpçak field and in the Western Turkish period, and the preposition “*gerek... gerek...*” for the meaning of the *ister... ister...* preposition of the Western

Turkish period under the section of “Comparison-Equalization Prepositions” in his book “Türk Dilinde Edatlar” (1992, p. 264).

Tietze gave the meaning of “*ister...ister*” for the preposition *gerek... gerek...* (2009, p.134). These examples show that *gerek... gerek...* and *ister... ister...* are used interchangeably in dictionaries for explanation and description purposes and these two words have semantic equivalence in some contexts.

In many studies, the word *gerek* in Turkish historical manuscripts was transferred to Turkey Turkish with the word “*iste-/iste*”:

İszlik bile erse beglik manga/ Kerekmez bu beglik kodur men sanga (If the seigniorship will come to me with evil, I do not want it; that seigniorship be yours.) [KB, 925] (Korkmaz, 2007, p. 27).

The word *iste-* which gained its current meaning in the last centuries of Western Turkish, and its form of *ister*, which has undergone a change in its genre and meaning, and the word *kergek*, which has existed in Turkish since Old Turkish, and its genre and meaning changed *gerek* form intersects in terms of semantic field in certain contexts. These examples show that *gerek* and *ister* words can be regarded as near-synonyms/ common submeanings. For this reason, in some contexts, the word *gerek* is used interchangeably with *ister*, and the *gerek... gerek...* preposition has similar usage areas with the preposition *ister... ister...* . In another example, the word *ister* replaces the word *gerek* and eliminates the use of *gerek* word here completely.

One of the structures that can be shown as an example of the great change of *gerek* word both in type and meaning over time, which is used as an adverb of manner in the sentence in Turkish, is the *gerek gerekmez* reduplication. In Tarama Sözlüğü, *gerek gerekmez (gerek ise gerekmez ise)* means “*ister istemez*”. (1996, p. 1661)

In Tarama Sözlüğü, it is referred to *gerek gerekmez* headword from the *gerek ise gerekmez ise* headword (1996, 1661).

In the Historical and Etymological Turkey Turkish Dictionary, reference is made to the headword of *gerekse gerekmezse* from the *gerek gerekmez* headword and no examples are given; while the meaning of “*ister istemez*” (Tietze, 2009, p. 134-135).

Some examples of text using the *gerek gerekmez* reduplication are as follows:

Geldiler beni *gerekse gerekmezse* götürdiler (162a/12-13) (Aydın, 2005, p. 116): “They came and took me in inevitably.”

Bu Muhammed Şāyyād dedi meni daḥı Mıṣır memleketine *gerek gerekmez* apardılar ve men Şeyḥ Zāhidūn mürīdi ve tevbe-kārı edim (88a/15-16): “This Muhammad Sayyad said: “They sent me to the land of Egypt unwillingly, too, and I was Sheikh Zahed's disciple and repentant.” (Tokat, 2018, s. 205-206)

gerek gerekmez nā-çārlik ilen ayağa kaḫup elüme bir deḡnek alup āheste āheste ḫāzret-i şeyḫūn (k.a.s.) ḫidmetine vardum (138a/10-11): “Inevitably, in despair, I got up, took a stick and gradually reached the service of the Sheikh.” (Tokat, 2018, s. 301)

In the historical manuscripts of Turkish, there is a reduplication of *gerek gerekmez*, which is used as an adverb of manner in the sense of “*ister istemez*”. The *gerek gerekmez* reduplication, which is not used very extensively, has been replaced by the same structure *ister istemez* reduplication, which is formed with the word *ister*, which is the close near-synonym of the word *gerek*. This situation explains the difference of *ister istemez* from other reduplications made by adding “-r/-Ar... -mAz” to the same verb in terms of meaning and type.